לתרומות, והצטרפות מנויים לקבלת הסיכומים בכל השפות מידי יום במייל במחיר סימלי ליום: עברית 1 ₪, תרגום $1: נדרים פלוס | קהילות | חשבון הבנק: בנק הדואר מ"ח 8373952

מפעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

מפעל הדף היומי בעיון

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרוייקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו חפץ | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות והחוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנזקקים ואברכים עמלי תורה

שבוע פרשת תצוה

יום א' ה' אדר-שבת י"א אדר תשפ"ג

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

מסכת נזיר ל"ד - מ'

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול שולמית זצ"ל
ומרת הדרה בת שמחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

דף ל"ד ע"א

רבי יהודה אומר משום רבי טרפון אין אחד מהן נזיר לפי שלא נתנה נזירות אלא להפלאה.

דברי רבי טרפון אלו מובאים פעמים רבות בש"ס, ואחת הפעמים היא במסכת סנהדרין [כ"ה ע"א] בסוגיא דאסמכתא, ושם מבואר ברש"י [ד"ה אין] דטעמו של רבי טרפון שאין אחד מהם נזיר היא מחמת שזו אסמכתא. ולכאורה זו תימה, דהרי בפשטות טעמו של רבי טרפון מהא דאמרה התורה איש כי יפליא לנדור, דבעינן הפלאה, ומה ענין זה לאסמכתא. ותוספות שם [ד"ה אין] כתבו ליישב דאמנם התורה אמרה דבעינן הפלאה, אמנם לא נתפרש לנו מה היא הפלאה זו, וכיצד ידע דבכהאי גוונא לא הוי הפלאה, אלא בהכרח דסבירא ליה בעלמא דאסמכתא לא קניא, ולכן גם כאן לא מקרי הפלאה. ומה שצריך פסוק על זה, לומר לך שלא יועיל לשון זה אף מדין ידות נזירות, עיי"ש.

ראה את הכוי ואמר הריני נזיר שזה חיה הריני נזיר שזה אינו חיה הריני נזיר שזה בהמה הריני נזיר שאין זה בהמה הריני נזיר שזה חיה ובהמה הריני נזיר שאין זה לא חיה ולא בהמה הריני נזיר שאחד מכם נזיר הריני נזיר שאין אחד מכם נזיר הריני נזיר שכולכם נזירין הרי כולן נזירין:

וממרוצת לשון המשנה משמע שהיו שם תשעה אנשים וכל אחד אמר כנ"ל, וכן כתבו התוספות [ל"ג ע:א ד"ה ראה]. אבל הרמב"ם בפירוש המשניות כתב, וכבר נקדם לך בפרק אחרון מבכורים כוי יש בו דרכים שוה לחיה ולבהמה וכו', ולפיכך חל עליו הנזירות באיזה צד שיאמר, **ואם יאמר אדם אחד בעצמו אלו הדברים כולם על הכוי וידור בנזיר על כל צד מאלו הששה צדדין נתחייב ששה נזירות**, ודע זה, ולפי שזכר הכוי שהוא מין חיה ומין בהמה, וזכר דיני מי שנדר שהוא כך או אינו כך הביא מה שהוא דומה לזה, **וזה שיהיו שני אנשים באים כנגדו אחד נזיר ואחד אינו נזיר הרי מי שאמר עליהם הריני נזיר שאחד מכם נזיר חל עליו הנזירות, וכמו כן אם אמר ששניכם נזירין, לפי שכבר אמר אמת במקצת כמו שאמר בכוי, וכמו כן אם היו הבאין נגדו רבים והיו בהן נזירין ושאינם נזירין ואפילו היו מאה חסר אחד שאינן נזירין ואחד נזיר ואמר שכולכם נזירין חל עליו הנזירות, לפי שיש בקצתם נזיר כמו שחל עליו בכוי כשאמר שזה חיה**, לפי שקצת דרכיו דרכי חיה, וזהו ענין אמרו הרי כולכם נזירין, ר"ל הנזירות חל עליו על אלו כולם שאמרו כל חלק מאלו החלקים:

דהיינו דלהרמב"ם מדובר בשני מקרים נפרדים, באחד שאמר את כל הצדדים הנ"ל בכוי, ולכן חלו עליו עצמו שש נזירויות, ועוד מקרה באדם שבאו ממולו שני אנשים אחד נזיר ואחד אינו נזיר, ואמר הריני נזיר שאחד מכם נזיר וכו' שכל לשונות אלו יש בהן אמת ולכן חלו עליו שלש נזירויות, או אם היו שלשה אנשים חלה על כל אחד נזירות. ועיין בדבריו כיצד ביאר את לשון המשנה לשיטתו.

ובאמת לפירוש הרמב"ם אתיא המשנה שפיר, דלפי האמת יש כאן תשע נזירויות כנ"ל, כיון דבכוי יש גם צד חיה וגם צד בהמה, חלה נזירות עליו או על כל מי שיאמר לשונות הנ"ל. אבל לתוספות הרי יש מי שלא נתקיימו דבריו, ולא חלה עליו נזירות, ואם כן איך יש כאן תשע נזירויות כמבואר בגמרא. ולכאורה צריכים להעמיד את המשנה כבית שמאי דסבירא להו דהקדש טעות הוי הקדש, אך כתבו התוספות והרא"ש דאתיא שפיר כבית הלל, ומה שיש כאן נזירות במי שלא נתקיימו דבריו היינו נזירות ספק, דהרי לא ידעינן מי לא נתקיימו דבריו, וכדעת רבי שמעון שספק נזירות להחמיר.

ולדעת הריב"ן לא שייכת כאן מחלוקת בית שמאי ובית הלל, דלא נחלקו רק במקום שהקדיש בטעות, אבל כאן לא היתה טעות, רק אנחנו לא ידעינן אם חלה הנזירות או לא, ובכהאי גוונא מודים בית הילל דצריך לנהוג נזירות מספק.

כולל ומכון ראש פינה:
דברי חיים 2 ירושלים | משרד: הפסגה 18 בית וגן ירושלים | מייל להשארת הודעות: mhconrospina@gmail.com | טל: 02-6423226 | פקס: 02-6428856 | נייד: 0527-670522

ולהלכה כתב הרמב"ם [הלכות נזירות פרק ב' הלכה ח'] שנים שהיו מהלכים בדרך וראו אחד בא כנגדן ואמר אחד מן השנים זה ההולך כנגדנו שמעון הוא, ואמר חבירו ראובן הוא, ואמר זה הריני נזיר אם יהיה ראובן, ואמר האחר הריני נזיר אם יהיה שמעון, הגיע אליהם והרי הוא ראובן הרי זה נזיר, ואם היה שמעון הרי חבירו נזיר כמו שנדרו וכן כל כיוצא בזה, לא הגיע אליהם אלא חזר לאחוריו ונעלם מעיניהם ולא ידעו מי הוא אין אחד מהן נזיר.

[הלכה ט'] וכן האומר הריני נזיר אם יהיה בכרי זה מאה כור והלך למודדו ומצאו שנגנב או שאבד אינו נזיר וכן כל כיוצא בזה, שספק נזירות להקל.

ולענין כוי פסק הרמב"ם שם [הלכה י'] היו מהלכין בדרך וראו את הכוי מרחוק, ואמר אחד מהם הריני נזיר שזה חיה, ואמר אחר הריני נזיר שזה בהמה, ואמר אחר הריני נזיר שאין זה חיה, ואמר אחר הריני נזיר שאין זה בהמה, ואמר אחר הריני נזיר שאין זה לא חיה ולא בהמה, ואמר אחד הריני נזיר שזה בהמה וחיה הרי כולם נזירים, מפני שהכוי יש בו דרכים שוה בהן לחיה ויש בו דרכים שוה בהן לבהמה ויש בו דרכים שוה לחיה ולבהמה ויש בו דרכים שאינו שוה לא לבהמה ולא לחיה, והוא הדין אם ראו אנדרוגינוס ונחלקו בו אם הוא איש או אשה ונדרו על דרך שנדרו אלו בכוי הרי כולם נזירים, שהאנדרוגינוס יש בו דרכים שוה בהן לאיש, ודרכים שוה בהן לאשה, ודרכים שאינו שוה בהן לא לאיש ולא לאשה, ודרכים שהן שוין לאיש ולאשה.

וכאן במשנה תורה פירש הרמב"ם את המקרה בכוי ככל המפרשים דמדובר בששה אנשים כנ"ל, אבל לא הביא את הסיפא הנ"ל במשנתינו.

והוסיף בזה הרמב"ם ביאור [בהלכה י"א] במה שכתב בהלכה הקודמת וביותר בפירוש המשניות דבכל אחד מדברי הנ"ל יש אמת, וז"ל, וכל הדרכים האלו בעניני המצות ולא בטבעו ותולדתו, וכן דרכי הכוי בעניני המצות לא בטבעו ותולדתו, כיצד דמו טעון כיסוי כחיה וחלבו אסור כבהמה, והרי הוא כלאים עם הבהמה וכן עם החיה כאילו אינה חיה ולא בהמה, וטעון שחיטה כבהמה וחיה, ויש בו דרכים אחרים וכל אחד מהן יתבאר במקומו, וכן אנדרוגינוס וכו'. דהיינו שיש אמת בהנ"ל מצד הלכותיו של הכוי, אבל לא מחמת מהותו, שמצד מהותו בודאי יש אחד מהם שאינו חייב בנזירות.

פרק שישי

שלשה מינים

שלשה מינין אסורין בנזיר הטומאה והתגלחת והיוצא מן הגפן וכל היוצא מן הגפן מצטרפין זה עם זה ואין חייב עד שיאכל מן הענבים כזית.

כאן מתחיל החלק השני במסכת נזיר, העוסק במצוות הנזיר המעשיות ודיני קרבנותיו, ומה שאמר שלשה מינים פירש בשיטה מקובצת שלשה מיני איסורין יש בנזיר, טומאה, תגלחת ואיסורי אכילה.

דף ל"ד ע"ב

ואין חייב עד שיאכל מן הענבים כזית משנה ראשונה אומרת עד שישתה רביעית יין.

ובפירוש השינוי בין משנה ראשונה לאחרונה נחלקו לקמן [ל"ח ע"ב] הרא"ש ורבינו תם, דלרא"ש משנה אחרונה היא דעת תנא קמא דסבירא ליה דכל איסורי נזיר, אפילו שתיה, הם בכזית, ולמשנה ראשונה כולם שיעורם ברביעית. ולרבינו תם לכולי עלמא איסורי אכילה בכזית, ולמשנה ראשונה שיעורי שתיה ברביעית, ומשנה אחרונה היא דעת רבי עקיבא דאף איסורי שתיה בכזית. ולמאירי [כאן] משנה ראשונה ואחרונה קאי על דברי תנא קמא דכל היוצא מגפן היין מצטרפים זה עם זה, דלמשנה ראשונה איסורי אכילה מצטרפים עם איסורי אכילה איסורי שתיה עם איסורי שתיה, ולמשנה אחרונה איסורי אכילה מצטרפים עם איסורי שתיה, ורבי עקיבא סבירא ליה כמשנה אחרונה ולכן סבירא ליה דשורה פתו ביין מצטרף זה לזה לכשיעור.

וחייב על היין בפני עצמו ועל הענבים בפני עצמן ועל החרצנים בפני עצמן ועל הזגים בפני עצמן.

מה הוא חייב בפני עצמן, לתוספות היינו דחייב אף אם אכל כל אחד לבד, ולא כרבי אלעזר בן עזריה שחייב רק על צירוף חרצנים וזג וכו'. ולדעת תנא קמא בא לומר שאם אכל כולם יחד חייב על כל אחד בפני עצמו, וכן כתב המאירי, ואם אכל כזית ענבים לחים וכזית ענבים יבשים והם הצימוקים, וכזית חרצן וכזית זג, ושתה רביעית יין ורביעית חומץ לוקה שבעה, אחת משום ענבים לחים ואחת משום יבשים, וכמו שאמרו על שניהם מה לחים ויבשים שהם מין אחד והם שני שמות וחייבין על זה בעצמו ועל זה בעצמו אף כל וכו' ואחת משום חרצן ואחת משום זג ואחת משום יין ואחת משום חומץ שאף הם שני שמות הם שהרי אף הם שני מינין כמו שהתבאר בבתרא ואחת משום בל יחל.

על היין בפני עצמו.

ומה הוא חיובו על היין, דהרי לא אמרה התורה לשון לאו על שתית יין באף מקום, רק לשון עשה. כתב הקרן אורה דהוא ממה שאמרה התורה חומץ יין לא ישתה, דכונת התורה שאפילו כשהחמיצו לא ישתה וקל וחומר אם לא החמיצו.

ועל החרצנים בפני עצמן וכו'.

ואף דאינם נחשבים לדבר הראוי לאכילה, מכל מקום כיון שאסרתם התורה להדיא הרי בהכי לוקה, כדין גיד הנשה דאין הוא ראוי לאכילה ומכל מקום חייבה התורה על אכילתו.

ובמנחת חינוך [מצוה שס"ח ס"ק ט"ז] יצא לדון בזה בדבר החדש, דחיוב חרצנים יהיה רק אם יאכל כזית בבת אחת, אבל לא שייך בו צירוף בכדי אכילת פרס, דשיעור זה נאמר רק באיסורי אכילה, וכאן דלא נקרא אכילה אין לך בו אלא חידושו שחייב עליו רק בבת אחת. וצ"ע בחידוש זה, דאפשר דלאחר שנתנה התורה דין אכילה לחרצנים, אמרינן דון מינה ואוקי באתרה, דשוב יש אף בחרצנים כל איסורי אכילה, שהחשיבה התורה אכילת חרצנים לאכילה גמורה.

רבי אלעזר בן עזריה אומר אין חייב עד שיאכל שני חרצנים וזג.

למאירי היינו שצריך לאכול שני חרצנים וזג של אותו הענב דוקא, ואחרת אינו מצטרף, וכך משמע במפרשי המשנה.

ומלשון המשנה משמע שרבי אלעזר בן עזריה בא להקל, דנקט לשון אינו חייב עד וכו', דמשמע שהוא לקולא, דרק אז יהיה חייב. אמנם התוספות יום טוב כתב דרבי אלעזר בן עזריה בא לחדש שני דברים, לקולא ולחומרא, לקולא כנ"ל, ולחומרא שאם יאכל רק שני חרצנים וזג יהיה חייב אף שאין בהם שיעור.

תניא רבי אלעזר אומר אפילו עלין ולולבין במשמע.

וגם כאן צריך לומר כדלעיל לענין חרצנים לתנא קמא, דהואיל והוא במשמעות הכתוב הרי הוא כמו שאסרתו התורה בפירוש אף שהוא אינו ראוי לאכילה, כגיד הנשה, עיי"ש.

במאי קמיפלגי ר"א דריש ריבויי ומיעוטי רבנן דרשי כללי ופרטי.

כדי להבין את הסוגיא דלפנינו, צריך להקדים ולבאר את פרטי המידה הזו שהתורה נדרשת בה, כלל ופרט וכלל אי אתה דין אלא כעין הפרט, ומזה נבין גם כן את דעת הסובר שהתורה נדרשת בריבוי ומיעוט, ומה עניינה של המידה שנידונה בסוגיין, פרט וכלל ופרט.

שנינו בברייתא דשלש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהם [ספרא פרשת ויקרא י"ג מדות פרק א' פסקא א'] רבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה נדרשת וכו' מכלל ומפרט מפרט וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט וכו'.

והנה כאן בברייתא זו לא הוזכרו כלל ופרט או פרט וכלל מה עניינם, אך ורק כלל ופרט וכלל. ובמקומות הרבה בתלמוד מבואר כי כלל שבא אחריו פרט, הרי הוא בא למעט ולומר לך שאף במשמעות הכלל הוא לכלול הכל, בא הפרט שאחריו לומר לך שאין בכלל רק מה שבפרט. וכן להיפך, פרט ואחר כך כלל בא הכלל לומר לך שלא רק הפרט בכלל, אלא הוא דוגמא בעלמא, ובאמת הכל בכלל.

נמצא שכשיש לפנינו כלל ופרט וכלל הרי יש כאן תרתי דסתרי, דאם נתחיל מהתחלה הרי בא הפרט שאחר הכלל ומיעטו לגמרי, ואם כן הכלל האחרון בא להוסיף, אבל אם נתחיל מהאמצע, פרט וכלל, הרי הכל בכלל, ואם כן הכלל הראשון בא לגרוע ממנו. ואם כן צריך לדעת מה העיקר, האם עיקר הפסוק הוא הכלל והפרט שאחריו, ובא הכלל האחרון להוסיף עליו, או להיפך, שבפרט והכלל שאחריו הם העיקר, ובא הכלל הראשון לגרוע מהם.

וזה שאמר כאן רבי ישמעאל דאין דנים אלא כעין הפרט, פירושו כמו שכתב רש"י [סוכה נ' ע"ב ד"ה הכא], יש שדורשין את התורה בכלל ופרט, ויש שדורשין אותה במדת רבוי ומיעוט, הדורשה בכלל ופרט משמע ליה פרט הבא אחר כלל פירושו של כלל, הלכך, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, ואפילו דברים הדומין לפרט אין נדונין עמו, לפי שהוא פירושו, מהו כלל הכלול למעלה זה שאני אומר לך עכשיו, ולא יותר, וכי אתי כלל שני אחר הפרט בא להוסיף עליו, ודייך אם תוסיף עליו את הדומים לו. וכן לשונו בשבועות [ה' ע"ב] ביתר ביאור, דדריש ליה במשמעות כלל ופרט, דנימא להרע או להיטיב פירושו של כלל הוא ואין לך להביא בו אלא הוא לבדו, הרעה והטבה ולא שאר דברים ואפילו להבא שאינו הרעה והטבה, שכל הדורש התורה כלל ופרט אית ליה אין בכלל אלא מה שבפרט, וכי הדר אתי כללא אחרינא בתר פרטא כי הכא דכתיב בתריה לכל אשר יבטא וגו' די לך אם תוסיף על הפרט בכלל אחרון דברים שאין בהן הרעה והטבה ויהיו כעין הפרט בלהבא ולא לשעבר שאינו דומה לפרט כלל, דלהכי אהני כלל קמא למעוטי, והיינו דאומר כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, כלומר דן אתה להוסיף על הפרט ע"י כלל האחרון אבל אי אתה דן להוסיף עליו אלא הדומה לו.

אמנם כל זה כדעת רבי ישמעל דדורש את התורה בכללי ופרטי, אבל יש הרבה תנאים שסוברים שהתורה נדרשת בריבוי ומיעוט, וכתב רש"י שם בביאור הענין, דהדורשה בריבוי ומיעוט לא משמע ליה פרט הבא אחר כלל פירושו של כלל, דנימא אין בכלל אלא מה שבפרט, אלא משום דבכלל קמא נתרבה הכל במשמע, אתי פרטא בתראה למעוטי ממשמעותיה, וכי הדר אתי ריבוי אחריני בהדיה אהני לרבויי כל מילי, דאלו דברים שהן כעין הפרט לא איצטריך, דלא אימעיטו להו ממיעוטא. וכן כתב רש"י בשבועות שם לענין הדרשה הנ"ל, אבל הדורש בריבה ומיעט אין הפרט פירושו של כלל אלא ממעטו במקצת, כלומר לא את הכל ריבה בריבוי הראשון אלא זה וכיוצא בו, ובלא ריבוי בתרא משתמע ליה זה וכיוצא בו הלכך כי אתא ריבוי אחרינא בתריה לרבות בא ואפילו שלא כעין הפרט ולא מיעט המיעוט אלא דבר אחד הראוי להוציא מן הכלל הזה יותר מן הכל.

והנה זה שאמרנו שנחלקו בכל התורה במחלוקת עקרונית אם התורה נדרשת בכלל ופרט או ריבוי ומיעוט, אמרינן בכמה מקומות בתלמוד דיש אופנים דאף למאן דאמר התורה נדרשת בכלל ופרט, דורשים אז בריבוי ומיעוט, והוא כששני כללים סמוכים זה לזה, כדאיתא [בבא קמא ס"ד ע"ב] דתנא דבי רבי ישמעאל במים במים ב' פעמים אין זה כלל ופרט אלא ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל. והיינו כיון שהתורה כתבה את שני הכללים יחד והפרט חוצה להם, באה לומר לך דכאן אין

את הכללים הנ"ל שכלל אחד בא למעט ואחד בא לרבות, דאין זה אלא כשהפרט ביניהם, אבל כשאינו ביניהם הרי זה ריבוי ומיעוט. אמנם גם בזה יש חולקים, עיי"ש.

וכאן עסקינן בפרט וכלל ופרט, ולפי מה שכתבנו לעיל הרי אם נתחיל מההתחלה התרבה הכל בכלל, דפרט וכלל הכל בכלל, ואם נתחיל מהאמצע הרי הפרט האחרון מיעט הכל, נמצא דבכהאי גונא אמרינן דפרט הראשון בא לרבות, דאלמלי הוא היינו ממעטים הכל, דאין בכלל אין מה שבפרט. והרי זה הפוך מכלל ופרט וכלל, דשם הכלל האחרון בא להוסיף, וכאן הפרט הראשון בא להוסיף.

ובסוגיין מבואר דאף מי שדורש את התורה כולה בריבוי ומיעוט, מכל מקום אם יש פרט וכלל ופרט גם הוא מודה דדורשים אותו בכלל ופרט ורק מה שכעין הפרט בכלל.

ומסקנת הגמרא בסוף הסוגיא [לפי התוספות] דהחילוק בין כלל ופרט וכלל לפרט וכלל ופרט, דבאופן הראשון מרבינן כל דבר שדומה לפרט אפילו בחד צד, ובאופן השני צריך שיהיה דומה לפרט בשני צדדים. אמנם נחלקו בזה רבי אליעזר וחכמים, דלרבי אליעזר סבירא ליה פרטא בתרא עיקר, ולכן צריך שיהיה דומה לו בשני צדדים, ולרבנן פרטא קמא עיקר, וצריך שיהיה דומה לו בשני צדדים.

ולענין הלכה כתב הרמב"ם [הלכות נזירות פרק ה' הלכה א'] שלשה מינין אסורין לנזיר, הטומאה, והתגלחת, והיוצא מן הגפן, בין פרי בין פסולת פרי, אבל השכר של תמרים או של גרוגרות וכיוצא בהן מותר לנזיר, ושכר זה שנאסר עליו בתורה הוא השכר של תערובת היין.

[הלכה ב'] היוצא מן הגפן כיצד, נזיר שאכל כזית מן הפרי שהוא ענבים לחים או יבשים או בוסר, או שאכל כזית מפסולת הפרי שהיא הזגין והם הקליפה החיצונה, או החרצנים והם הזגין הפנימין שזורעים אותן הרי זה לוקה, וכן אם שתה רביעית יין או אכל כזית מיין קרוש שהוא הפרי או שתה רביעית חומץ שהוא פסולת הפרי הרי זה לוקה, אבל העלין והלולבים ומי גפנים והסמדר הרי אלו מותרין לנזיר שאינן לא פרי ולא פסולת פרי אלא מן העץ הן נחשבין.

[הלכה ג'] כל איסורי גפן מצטרפין זה עם זה, כיצד הרי שצירף ענבים לחים עם יבשים או עם בוסר וחרצן וזג ואכל מן התערובת כזית לוקה, וכן אם אכלם זה אחר זה עד שאכל מן הכל כזית לוקה, וכן אם שתה רביעית תערובת יין וחומץ לוקה.

דף ל"ה ע"ב – ל"ז ע"ב

א"ר אבהו אמר רבי יוחנן כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר שהרי אמרה תורה משרת.

סוגיא זו כבר נתפרשה במסכת פסחים [מ"ג ע"ב ואילך], דזוהי מן הסוגיות הכפולות בתלמוד, דאין כמעט שום חילוק ביניהם והרי הם שנויים כמעט מילה במילה. אמנם כיון דעיקר הסוגיא באמת שייכת לענין נזיר יש מפרשים שהאריכו בפירוש הסוגיא כאן יותר מאשר בפסחים, אבל המעלה הגדולה של הסוגיא בפסחים היא ששם זכינו לפירוש רש"י.

ונכתוב כאן את עיקרי הסוגיא.

הסוגיא מדברת באכל איסור פחות משיעור יחד עם היתר שהשלימו לשיעור אכילה, דאמרינן לדעת רבי יוחנן דרק באיסורי נזיר נתחדש שמצטרפים הם זה לזה לשיעור, ונמצא שאף שלא אכל איסור כשיעור חייב מחמת ההיתר. וזה יש לבאר ולומר שרבי יוחנן לשיטתו דסבירא ליה דחצי שיעור אסור מן התורה, רק פטור מכיון שאין כאן מעשה אכילה הואיל והוא פחות מכזית, וכאן חידשה התורה שבנזיר אם אוכל כזית שיש בו חלק אסור, הואיל ובמעשה האכילה יש חלק אסור מן התורה, ולאכילתו יש שם מעשה אכילה, חייב.

והיתר שמצטרף לאיסור הוא דוקא כשאכל את ההיתר והאיסור בבת אחת ולא זה אחר זה, כך מבואר בסוף הסוגיא. ובפסחים נחלקו הראשונים האם צריך שיהיו ממש מעורבים, או אפילו כל אחד ניכר לעצמו רק אכלם כאחד. דלדעת רש"י הוא אפילו אינם מעורבים, ולדעת התוספות והרמב"ן הם דוקא במעורבים. ולכאורה החילוק בין שתי השיטות הוא החידוש שנתחדש בענין זה, דאם נאמר כמו שכתבנו לעיל דהואיל ועושה מעשה אכילה לכן נתחייב, אם כן אף אם לא היו מעורבים חייב, הואיל ואוכלם בבת אחת. אבל יש צד לומר שמה שנתחדש כאן הוא שההיתר הופך לאיסור, ואם כן אין שום סברא לומר שההיתר הופך לאיסור בלא שיתערב עמו.

ובגמרא מבואר שיש עוד דבר שאומרים בו היתר מצטרף לאיסור, והוא איסור הקטרת שאור על המזבח, אליבא דרבי אליעזר, ורש"י לשיטתו הנ"ל דגם כאן מצטרף בלי שיהיו מעורבים, והתוספות שם סוברים שצריך שיהיו מעורבים. וכן אומרת הגמרא דאליבא דרבי אליעזר היתר מצטרף לאיסור גם באיסור חמץ בפסח.

ושם בפסחים כתב הקובץ שיעורים [אות קע"ד] רש"י סובר דהיתר מצטרף לאיסור הוא באינו בלוע, וטעם מחלוקת זו, דתוספות סוברים דהא דהיתר מצטרף לאיסור הוא מפני שההיתר עצמו נעשה איסור, וזה לא שייך אלא בבלוע, אבל כשכל אחד בפני עצמו אין ההיתר נעשה איסור, אבל דעת רש"י דאין היתר נעשה איסור, אלא אע"ג שהוא היתר, מ"מ גזירת הכתוב דמצטרף לאיסור, אבל בבלוע דהיתר עצמו נעשה איסור [על ידי טעם כעיקר], א"צ כלל להא דהיתר מצטרף לאיסור.

ומבואר בדבריו כי לשיטת רש"י החילוק בין טעם כעיקר להיתר מצטרף לאיסור הוא דבטעם כעיקר אמרינן שההיתר הופך להיות איסור, מה שאין כן בהיתר מצטרף לאיסור.

ועוד נסתעף מזה דיון נוסף, דלמאן דאמר דבעינן שיהיו מעורבים, האם בעינן גם שיתנו טעם זה בזה. דלדעת הרמב"ן הנ"ל צריך שיהיה ניכר טעמו, ולבעל המאור שם לא בעינן שיהיה ניכר טעמו.

ובענין טעם כעיקר, עיקר הסוגיא היא במסכת חולין באריכות גדולה בגמרא ובראשונים, וכאן נכתוב את עיקרי הדברים.

טעם כעיקר היינו שאם מובלע איסור בהיתר ואינו ניכר, רק טעמו ניכר, האם מן התורה נאסר באכילה. דלדעת רש"י בסוגייתנו בפסחים לרבי יוחנן ורבא בסוגייתנו טעם כעקר לאו דאורייתא, ולדעת רבינו תם לכולי עלמא טעם כעיקר דאורייתא. ומכל מקום מבואר בסוגייתנו כי בקדשים ובשר בחלב לכולי עלמא טעם כעיקר מדאורייתא.

וכשנבלע איסור בהיתר ונותן בו טעם, ומכל מקום כשאוכל כזית אין בו כזית מן האיסור, רק טעם, נחלקו הראשונים אם לוקה על אכילת כזית הנ"ל [ועיין בזה בארוכה ברא"ש חולין פרק שביעי סימן ל"א].

שיטת רש"י וסיעתו דעל ידי נתינת הטעם הפך ההיתר להיות איסור ולוקה על כזית ממנו אף שאין בו כזית איסור, רק טעם.

דעת הרמב"ן דעל ידי טעם כעיקר אמרינן דאין האיסור בטל ברוב, הואיל וטעמו ניכר, אף מכל מקום לא ילקה רק אם יאכל שיעור כזה דבתוכו יש כזית מן האיסור, ויאכלנו בכדי אכילת פרס.

ועוד הביא הרא"ש שיטה שלישית בזה, הלא היא שיטת רבינו חיים, דבענין תרתי, טעם, ושיהיה בתערובת כזית בכדי אכילת פרס, דאז אמרינן שלוקה על אכילת כזית מן התערובת, דאז ההיתר נהפך לאיסור.

והקובץ שיעורים בפסחים [אות קע"ה] כתב בזה סברא לבאר השיטה שההיתר נהפך לאיסור, דלכאורה בסברא יקשה מהיכי תיתי, והביא מהרשב"א שהעתיק לשון הראב"ד וכו', דכל היתר שמקבל טעם מן האיסור, וטעם האיסור ניכר בו, טעימתו זו הכרתו, כדכתיב וחיך אוכל יטעם לו, **דאין חשיבות אוכל אלא בטעמו**. עכ"ל. וכתב דלכאורה סברא זו אינה מספקת אלא לומר שטעם האיסור לא יתבטל, דהוי ניכר, אבל למה ההיתר נעשה איסור לשיטת רש"י. וכתב דאפשר דכיון דחזינן דלמאן דאמר אין בגידין בנותן טעם אין בהן שום איסור אחר, רק איסור גיד, דבהכי חייביה רחמנא, נמצא דבכל דברים האסורים האיסור על ממשו הוא רק ע"י הטעם, והממש עצמו לעולם אין בו איסור, וא"כ אין הבדל אם הממש של איסור או של היתר, דלעולם הטעם אוסר הממש, וזהו שכתב הראב"ד אין חשיבות אוכל אלא בטעמן.

דף ל"ז ע"א

והוא הדין לערלה בשתים.

והוא פלא, דערלה בודאי אסורה לעולם ואין היתר לאיסורה, דלא מצאנו שערלה יכולה להיות מותרת, ואיסורה איסור הנאה. וכתב רש"י בפסחים דאין איסורו איסור עולם, דהרי לאחר שלש שנים מותר. ותמהו עליו תוספות דהרי האילן לא נאסר מעולם, וכאן מדברים על פירות הערלה, ופירות אלו אסורים לעולם. ורבינו תם פירש שיש היתר לאיסורו היינו בשנה הרביעית שיש בה פדיון ומותרים הפירות.

והמתבאר מפירושי רש"י ורבינו תם, דרש"י סבירא ליה דאף שהפירות הם הנאסרים ולא העץ, מכל מקום האיסור באמת הוא בעץ, מחמתו, שהרי האיסור חל לפי גידול העץ, ואם היה העץ שתול שנים רבות ונעקר ונשתל מחדש הרי מונים לו שנות ערלה מחדש, וכל הפירות שיצאו מכאן ואילך נאסרים, ולכן שייך לומר שהעץ מותר והעץ אסור, וכמו שמצאנו שעץ שנעקר נאסר מכאן ולהבא דהוי נטיעה חדשה כך הוא גם לענין שעברו עליו שלש שנים, דהוא עצמו ניתר.

ולשיטת רבינו תם מתבאר כי איסור פירות השנה הרביעית קודם חילול הרי הוא בכלל איסור ערלה, דאם הוא איסור בפני עצמו הדרה קושיא לדוכתה דלא מצאנו בערלה שיש היתר לאיסורה. אמנם לפי זה לכאורה קשה, דמי שאכל פירות רבעי קודם פדיונם היה צריך לעבור משום אוכל פירות ערלה, והיה צריך להיות אסור בהנאה, והא קיימא לן דהטעם שאינו יכול לקדש בהם אשה הוא רק משום שהוא ממון גבוה לדעת רבי מאיר, ולא שיש בהם איסור הנאה. וצריך לומר דמכל מקום הואיל וראוי לפדיון נקלש איסורו, אבל אכתי שם איסור ערלה עליו, ולאיסור זה יש היתר, ואינו אסור בהנאה.

דף ל"ח ע"א

והאיכא מקוה בר מההיא דבטלוה רבנן.

מבואר כאן כי יש מקוה ששיעורו רביעית. וכתבו הריב"ן והתוספות דהיינו לענין הטבלת מחטים וצינוריות שדי להם ברביעית.

והנה מצאנו כמה שיעורים במקואות, דהמעין מטהר בכל שהוא, ומקוה לענין מחטים וצינורות מטהר ברביעית שהוא שיעור מקוה גם כן, ומקוה מכונס בעי ארבעים סאה.

ומה שצריכים מקוה של ארבעים סאה ילפינן מקרא, דכך שיערו חכמים דשיעור מים שכל גופו של אדם עולה בהם הוא אמה על אמה ברום שלש אמות, והוא שיעור מים ארבעים סאה. ואמנם היה מקום לומר שאם כך היה צריך להיות הגדול לפי גדלו והקטן לפי קוטנו, ותינוק קטן די להטבילו בחמש סאין ופחות, מכל מקום כך קבלו חז"ל דזהו שיעור מקוה לטהר בו אדם, ואין בזה חילוק לכל אחד לפי מה שהוא. אבל מחטים וצינוריות אינם צריכים כדי לכסותם שיעור כזה, אם כן רביעית מהיכי תיתי, וכתב רש"י [פסחים י"ז ע"ב] דפרט זה דאינו פחות מרביעית הוא מהלכה.

ולפי זה יוצא כי מעיקר הדין לכלים אין צריך ארבעים סאה כלל, אלא כל כלי לפי גדלו שיתכסה לגמרי במים, ובלבד שיהיה בו לפחות רביעית. ולאדם בענין לעולם ארבעים סאה.

והמאירי כאן כתב, כל הטמאים לא עלו מטומאתם אלא

בטבילה שגוף הנטבל עולה בהם, ושיערו באדם ארבעים סאה ובכלים לפי מה שהן, ומ"מ אף למחטין וצנורות צריך רביעית וזהו הקרוי רביעית דמקוה, ואף ברביעית דוקא לטומאתן אבל לטבילת כלים הניקחים מן הגוים לעולם בארבעים סאה שנאמר בהם אך במי נדה יתחטא. ואף לענין טומאה אף על פי שכך הוא מן התורה, חזרו חכמים ובטלוה להצריך ארבעים סאה אף למחטין וצנורות, גזירה שמא יטבילו כלים גדולים בפחות מארבעים סאה, ומ"מ דוקא במקוה אבל מעין מטבילין בו מחטין וצנורות אף בפחות מרביעית אפילו בכל שהוא הואיל וגוף המחט עולה בו.

ומה שכתב המאירי דהוא גזירה אטו כלים גדולים, הוא תמוה, דממה נפשך, אם הכלים מתכסים במים לגמרי למה לא יהיו טהורים, ואם אינם מתכסים פשיטא שאינם טהורים, ומה יש לנו לגזור כאן. ואם תאמר שמן התורה דוקא מחטים וצינורות טהורים ברביעית ויותר, ולא שאר כלים, דבר זה הוא תימה גדולה לאמרו, דמהיכי תיתי.

ומה שכתב המאירי שבמעין נשאר דין כל שהוא לענין כלים, דעת תוספות כאן הוא גם כן כן.

דף ל"ח ע"ב

לחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו.

לדעת התוספות היינו שהתרו בו שלא יאכל ענבים, ואכל ענבים לחים ויבשים, לוקה שתים, על כל מין בפני עצמו. אמנם הרא"ש כתב דהיינו שהתרו בו על זה ועל זה, ולכאורה הכונה שאם לא יתרו בו כנ"ל יהיה חייב רק אחד, דיש לכל אחד שם איסור בפני עצמו ולא יתחייב על חבירו, כשם שאינו לוקה על איסור דם אם התרו בו על חלב.

אף כל שהוא מין אחד והן שני שמות חייב על זב בפני עצמו ועל זה בפני עצמו.

והרמב"ם [הלכות נזירות פרק ה' הלכה ט'] כתב, נזיר ששתה רביעית יין ורביעית חומץ אינו לוקה אלא אחת שאינו חייב על היין בפני עצמו ועל החומץ בפני עצמו, שאין כתוב יין לא ישתה וחומץ לא ישתה אלא כך חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה כלומר לא ישתה יין ולא דבר שנתערב בו היין והוא השכר ואפילו החמיצו והואיל ולא כפל אלא החומץ שהוא שם אחד אינו לוקה על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו.

והראב"ד השיג, א"א זה אינו מחוור, והלא שני שמות הם ולמדו לכל איסורי נזיר מלחים ויבשים מה הללו שהן מין אחד והן שני שמות וחייבין על זה בעצמו ועל זה בעצמו אף כל וכו' ויין וחומץ שני שמות ושני מינים הם כדאיתא בבבא בתרא אבל חומץ יין וחומץ שכר מין אחד ושם אחד הן תרווייהו חלא מיקרו והכי איתא בע"ז. ע"כ.

שאינו לוקה על לאו שבכללות.

והרמב"ם פסק כאן כאביי, דז"ל [הלכות נזירות פרק ה' הלכה ח'] נזיר שאכל כזית ענבים וכזית חרצן וכזית זג וכזית צמוקים ושתה רביעית יין ואפילו סחט אשכול ושתה ממנו רביעית הרי זה לוקה חמש מלקיות, שכל אחד מהן בלאו אחד הוא ולוקה מלקות ששית משום לא יחל דברו שהוא שוה בכל הנדרים, וכן אם אכל כזית זג או כזית ענבים לוקה שתים אחת משום זג או משום ענבים ואחת משום לא יחל דברו, והוא הדין לנזיר שגלח או נטמא שהוא לוקה שתים, אחת על האיסור המיוחד בו ואחת על האיסור השוה בכל הנדרים שהוא לא יחל דברו.

והראב"ד השיג עליו, א"א ולמה הניח לאו שבכללות שהרי רבא מחייבו והוא מכל אשר יעשה מגפן היין וכו' אלא שהגרסאות מתחלפות דבבבא מציעא ופסחים אביי הוא דאמר אין לוקין ובנזיר הוא בחלוף. דהיינו דהקשה אמאי פסק כאביי ולא כרבא.

דף ל"ט ע"א

סתם נזירות ל' יום גילח או שגילחוהו לסטים סותר ל' יום נזיר שגילח בין בזוג בין בתער או שסיפסף כל שהוא חייב.

ומבואר בגמרא כי תגלחת שסותרת היא דוקא שגילח את רוב ראשו, וכשלא השאירו בו כדי לכוף ראשו לעיקרו. וכן פסק הרמב"ם [פ"ו מהלכות נזירות הלכה א'], נזיר ששתה יין ואכל יוצא מן הגפן אפילו ימים רבים אינו סותר מימי נזירותו אפילו יום אחד, וכן אם גלח מיעוט שער ראשו בין בשוגג בין במזיד, נתגלח רוב ראשו בין בתער בין כעין תער ולא נשאר מן השערות כדי לכוף ראשו לעיקרן בין בזדון בין בשגגה אפילו גלחוהו ליסטים באונס הרי זה סותר שלשים יום עד שיהיה לו פרע ואח"כ מתחיל למנות.

[הלכה ב'] כיצד, נדר נזירות מאה יום ולאחר עשרים יום נתגלח רוב ראשו הרי זה שוהה שלשים יום עד שירבה שער ראשו, ואחר השלשים יום מונה שמונים יום תשלום ימי נזירותו, וכל אותן השלשים יום כל דקדוקי נזירות עליו אלא שאין עולין לו מן המנין.

דף מ' ע"א

אמר רב חסדא ללקות באחת לעכב בשתים לסתור אינו סותר אלא ברוב ראשו ובתער.

וכתבו התוספות דכולם הלכה היא בנזיר, דלא מצאנו טעם לכל אלו השיעורים.

וכן פסק הרמב"ם [הלכות נזירות פרק ה' הלכה י"א] בכל אלה להלכה, נזיר שגלח שערה אחת לוקה בין בתער בין בזוג והוא שקצצה מעיקרה כעין תער, וכן אם תלשה בידו לוקה, אחד המגלח ואחד המתגלח שנאמר תער לא יעבור על ראשו, ואם הניח ממנו כדי לכוף ראשה לעיקרה אינו

לוקה שאין זה כעין תער.

[הלכה י"ב] העביר על ראשו סם שמשיר את השער והשיר את השער אינו לוקה אלא ביטל מצות עשה שנאמר גדל פרע שער ראשו.

[הלכה י"ג] נזיר שגלח כל ראשו אינו לוקה משום התגלחת אלא אחת ואם התרו בו על כל שער ושער ואמרו לו אל תגלח אל תגלח והוא מגלח לוקה על כל אחת ואחת.

ולענין תגלחת מצוה כתב הרמב"ם [הלכות נזירות פרק ח' הלכה ו'], אף על פי שאין התגלחת מעכב עליו מצוה לגלח אפילו לאחר זמן מרובה, ונזיר שגלח בלא תער או שגלח ושייר שתי שערות לא עשה כלום ולא קיים מצות גלוח, בין נזיר טהור בין נזיר טמא.

ועניני תגלחת טומאה וטהרה יבוארו אי"ה במקומם, לקמן דף מ"ד ע"ב ואילך.